

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-59-49>

УДК 336.22:330.16:330.837

Краєвський Володимир Миколайович

доктор економічних наук, професор,
декан факультету податкової справи, обліку та аудиту,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3513-3666>

Мещеряков Максим Олегович

кандидат юридичних наук, заступник директора,
ТОВ «ОЛД КАР ЕКСПО»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6098-7239>

Volodymyr Kraevskyi

State Tax University

Maksim Meshcheriakov

LLC "OLD CAR EXPO"

**ФОРМУВАННЯ ПРАКСЕОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ
ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ
ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ: РОЛЬ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ
В ПОВЕДІНКОВОМУ ТА ІНСТИТУЦІЙНОМУ ВИМІРАХ****FORMATION OF A PRAXEOLOGICAL PARADIGM OF TAX
LIABILITY MANAGEMENT EFFICIENCY: THE ROLE OF TAX
CULTURE IN BEHAVIORAL AND INSTITUTIONAL DIMENSIONS**

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність формування прaxeологічної парадигми ефективності управління податковими зобов'язаннями в умовах цифрової трансформації економіки. Доведено обмеженість традиційних раціоналістичних підходів і запропоновано інтеграцію поведінкового, інституційного та культурного вимірів управлінської дії. Розкрито роль податкової культури як ключового фактору формування добровільного комплаєнсу, зниження транзакційних витрат і підвищення ефективності податкового менеджменту. Обґрунтовано чотиривимірну систему оцінювання ефективності, що включає результативність, ефективність, економічність і доцільність. Сформовано концептуальну модель прaxeологічної парадигми, яка забезпечує цілісне розуміння процесів управління податковими зобов'язаннями. Практична реалізація запропонованої моделі створює методологічну базу для розроблення багатовимірних КРІ, вдосконалення внутрішнього податкового контролю та переходу до партнерської моделі кооперативного дотримання норм.

Ключові слова: прaxeологія; управління податковими зобов'язаннями; податкова культура; податковий комплаєнс; поведінкова економіка; інституційний підхід; ефективність; податковий менеджмент

Summary. The purpose of this study is to substantiate the formation of a praxeological paradigm of tax liability management efficiency by integrating behavioral, institutional, and cultural dimensions, with a particular emphasis on the role of tax culture in shaping decision-making processes in a data-driven economic environment. The research is based on a combination of dialectical and systemic approaches, institutional analysis, and interdisciplinary synthesis. The methodological framework integrates normative principles of efficient action, behavioral models of decision-making, and data-driven analytical logic, enabling a multidimensional interpretation of tax management processes. The study demonstrates that traditional rationalistic models of tax behavior are insufficient to explain real-world decision-making. It is established that tax liability management is inherently nonlinear and influenced by cognitive biases, institutional constraints, and social norms. The research identifies tax culture as a critical integrative factor that enhances voluntary compliance, reduces transaction costs, and improves the overall effectiveness of tax management. The paper proposes a novel praxeological paradigm that combines four interrelated dimensions: praxeological, behavioral, institutional, and cultural. Unlike traditional approaches, this framework explicitly incorporates tax culture as an independent analytical category, transforming it from a contextual factor into a central determinant of management efficiency. The proposed model can be applied to improve internal tax management systems, enhance compliance strategies, and support the development of cooperative compliance frameworks. It also provides a methodological basis for designing performance indicators that account for behavioral and cultural

aspects of tax decision-making. The findings confirm that effective tax liability management requires a shift from purely normative optimization toward an integrated approach that accounts for behavioral dynamics, institutional structures, and cultural factors. The incorporation of tax culture into the analytical framework ensures greater consistency, sustainability, and adaptability of tax management in the context of digital transformation.

Keywords: praxeology; tax liability management; tax culture; tax compliance; behavioral economics; institutional approach; efficiency; tax management.

Постановка проблеми. У сучасній податковій теорії та практиці управління податковими зобов'язаннями здебільшого інтерпретується як сукупність процедур обчислення, декларування та сплати податків, тоді як його глибинна природа як цілеспрямованої, раціоналізованої та інституційно обмеженої дії залишається недостатньо концептуалізованою. Саме в цьому полягає наукова проблема: відсутність цілісної парадигми, здатної поєднати нормативну логіку ефективної дії, поведінкові механізми прийняття рішень і вплив інституційного середовища на податкову поведінку платника [3; 4; 5; 9; 10]. Її епістемологічний зміст пов'язаний із потребою перейти від фрагментарного опису окремих податкових процедур до інтегрованого пояснення того, яким чином формуються, обґрунтовуються та оцінюються управлінські рішення у сфері оподаткування [7; 16; 18].

Актуальність проблеми істотно посилюється в умовах data-driven трансформації податкового адміністрування, коли автоматизація обміну даними, цифровий моніторинг і розвиток ризикорієнтованих підходів змінюють саму архітектуру взаємодії між платником і податковою адміністрацією [1; 2; 20]. За таких умов наукове завдання полягає у формуванні праксеологічної моделі, яка дозволить інтерпретувати ефективність управління податковими зобов'язаннями не лише через мінімізацію витрат, а й через результативність, економічність, доцільність і поведінково-інституційну стійкість рішень [8; 13]. Практичне значення цього підходу полягає у створенні теоретичної основи для розроблення КРІ управлінської результативності, вдосконалення внутрішнього податкового контролю та впровадження моделей кооперативного дотримання [1; 2; 13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження управління податковими зобов'язаннями характеризуються методологічною багатовимірністю, що відображає трансформацію пізнавальних моделей від нормативно-раціоналістичних до поведінково-інституційних. У межах праксеологічної традиції, сформованої у працях Л. фон Мізеса [3] та Т. Котарбінського [4], економічна дія інтерпретується як телеологічно спрямований процес вибору засобів у контексті обмеженості ресурсів, що формує онтологічну основу для аналізу управлінських рішень у сфері оподаткування. Водночас адміністративно-поведінковий підхід, започаткований Г.А. Саймоном [5] і розвинений у роботах

Д. Канемана та А. Тверські [7], а також І. Айзена [16], акцентує на епістемологічній обмеженості суб'єкта, для якого процес прийняття податкових рішень опосередковується когнітивними викривленнями, евристиками та суб'єктивним сприйняттям ризику.

Класичні економічні моделі податкової поведінки, зокрема теоретична модель ухилення від оподаткування, запропонована М.Дж. Аллінгемом і А. Сандмо [6], репрезентують раціоналістичну парадигму, в якій рішення визначається очікуваною вигодою та санкційними механізмами. Проте подальші дослідження, зокрема роботи Дж. Слемрода та Ш. Йіцхакі [8], а також Дж. Андреоні, Б. Ерарда і Дж. Файнстайна [12], демонструють обмеженість такого підходу, підкреслюючи роль комплаєнс-витрат, адміністративних процедур та інституційної якості у формуванні податкової дисципліни. Інституційний напрям, представлений працями Д. Норта [9] та О. Вільямсона [10], розширює цей підхід, розглядаючи ефективність управління зобов'язаннями як функцію структури правил, механізмів їх реалізації та рівня транзакційних витрат, що визначають поведінкові стратегії платників.

Новітні дослідження фокусуються на трансформації податкового адміністрування під впливом цифровізації, що знайшло відображення у звітах OECD [1; 11], дослідженні К. Баера, П. Барри та Х.С. Бенітеса [2], а також аналітичних матеріалах Європейської Комісії [20]. У цьому контексті поведінкові підходи набувають особливого значення: як показує метааналіз Д. Редді [15], а також праці Е. Кірхлера [17] і спільні дослідження Е. Кірхлера, Е. Хьольцля та І. Валя [18], поряд із дослідженням С. Мюльбахера, Б. Хартля, Е. Кірхлера та ін. [19], довіра до інституцій, сприйняття справедливості та соціальні норми визначають рівень добровільного дотримання поряд із примусовими механізмами. Паралельно розвивається напрям дослідження корпоративного податкового ризику та ефективності, що відображено у роботах А.І. Брюне та Д. Шанца [13], а також С.Д. Дайренга, М. Генлона, Е.Л. Мейдью та Дж.Р. Торнока [14], де акцент зроблено на взаємозв'язку ефективних ставок оподаткування, витрат дотримання та стратегічної позиції підприємства.

Попри значну теоретичну насиченість, сучасний науковий дискурс залишається концептуально фрагментованим: праксеологічні, поведінкові та інституційні підходи функціонують переважно як автономні аналітичні рамки.

Унаслідок цього невирішеною залишається проблема інтеграції різнорідних епістемологічних підходів у цілісну методологію, здатну пояснити ефективність управління податковими зобов'язаннями як складний багаторівневий процес. Саме подолання цієї методологічної дисперсії становить ключове наукове завдання, на розв'язання якого спрямоване дане дослідження.

Метою статті є розроблення цілісної праксеологічної парадигми ефективності управління податковими зобов'язаннями, яка в умовах data-driven середовища та цифрової трансформації поєднує нормативний, інтерпретативний і алгоритмічний виміри, відображає специфіку облікових процедур і процесів податкового адміністрування, забезпечує пояснення поведінкових механізмів прийняття рішень та інституційних обмежень їх реалізації, а також формує епістемологічну основу для комплексного оцінювання результативності, ефективності, економічності й доцільності податкового менеджменту.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на епістемології інтегрованого знання, що поєднує нормативні, інтерпретативні та алгоритмічні модули пізнання управління податковими зобов'язаннями. Дослідження реалізується через діалектичний підхід, який дозволяє виявити суперечності між ефективністю, ризиками та інституційними обмеженнями, а також системний аналіз як інструмент декомпозиції управлінського процесу. Інституційний підхід забезпечує інтерпретацію поведінки суб'єктів у межах формальних і неформальних правил, тоді як міждисциплінарний синтез інтегрує економічну, поведінкову та управлінську логіку. Концептуальна архітектура дослідження спирається на DIKW-парадигму трансформації даних у знання та SECI-модель їх генерації, поєднані з нормативними принципами обліку і data-driven аналітикою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління податковими зобов'язаннями доцільно інтерпретувати як складну форму цілеспрямованої економічної дії, що реалізується в умовах ресурсних обмежень, інституційної регламентації та поведінкової варіативності. У цьому контексті праксеологічний підхід дозволяє концептуалізувати податковий менеджмент як процес вибору альтернативних стратегій дії, орієнтованих на досягнення цільових результатів із урахуванням витрат, ризиків і нормативних обмежень [3; 4].

Ключовою особливістю такого підходу є поєднання телеологічного та інструментального вимірів управління. Телеологічний вимір відображає ієрархію цілей суб'єкта – від мінімізації податкового навантаження до забезпечення фінансової стійкості та підтримання належного рівня податкової культури як елементу довгострокової легітимності господарської діяльності. Інструментальний вимір, своєю чергою, охоплює вибір

засобів реалізації цих цілей, включаючи облікові процедури, податкове планування та механізми взаємодії з податковою адміністрацією.

Водночас податкова культура виступає не лише соціальною характеристикою, а й праксеологічним параметром ефективності управлінської дії, оскільки визначає рівень добровільного дотримання норм, готовність до прозорості та схильність до кооперативної поведінки. Це дозволяє розглядати її як інтегральний фактор, що знижує транзакційні витрати та ризики конфліктів із контролюючими органами.

Адміністративно-поведінкова традиція доповнює цей підхід, демонструючи, що управлінські рішення приймаються в умовах обмеженої раціональності, де суб'єкти орієнтуються на «задовільні», а не оптимальні результати [5]. Це означає, що ефективність управління податковими зобов'язаннями визначається не лише формальною відповідністю нормам, а й здатністю інтегрувати нормативні вимоги, поведінкові установки та рівень податкової культури у єдину систему прийняття рішень.

Таким чином, праксеологічний каркас управління включає:

- цілеспрямованість дії
- обмеженість ресурсів
- інституційну зумовленість
- поведінкову варіативність
- рівень податкової культури як регулятор поведінки

Традиційні моделі податкової поведінки базуються на припущенні раціонального вибору, відповідно до якого платник податків порівнює вигоди від ухилення із ймовірними санкціями [6]. Проте сучасні дослідження свідчать про обмеженість такого підходу, оскільки реальні рішення формуються під впливом когнітивних, соціальних та культурних чинників.

Поведінкова економіка демонструє, що суб'єкти оцінюють податкові зобов'язання через призму сприйняття втрат і вигід, причому втрати мають непропорційно більший психологічний ефект [7]. Це формує нелінійність у прийнятті рішень, коли навіть незначні зміни параметрів контролю або санкцій можуть спричинити суттєві зміни поведінки.

Теорія запланованої поведінки розширює це бачення, вказуючи, що податкові рішення визначаються взаємодією трьох складових: індивідуального ставлення, соціальних норм і сприйнятого контролю [16]. У цьому контексті податкова культура відіграє ключову роль, оскільки саме вона формує соціальні норми дотримання та визначає рівень прийнятності податкових зобов'язань у бізнес-середовищі.

Додатково, концепція «slippery slope» демонструє, що рівень податкового комплаєнсу залежить від балансу між довірою до держави та

силою контролю [18]. Високий рівень податкової культури підсилює довіру, що трансформує примусове дотримання у добровільне, зменшуючи потребу в жорстких контрольних механізмах.

Отже, поведінкові детермінанти управління податковими зобов'язаннями мають комплексний характер і включають:

- когнітивні викривлення
- соціальні норми
- інституційну довіру
- рівень податкової культури

Це дозволяє стверджувати, що ефективність управління формується не лінійно, а через складну взаємодію економічних, поведінкових та культурних факторів (табл. 1) [15; 19].

Ефективність управління податковими зобов'язаннями детермінується не лише внутрішніми характеристиками суб'єкта, а й параметрами інституційного середовища, в межах якого реалізується управлінська дія. Інституційний підхід дозволяє розглядати податкову систему як сукупність формальних правил і неформальних норм, що визначають допустимі стратегії поведінки та структуру стимулів для платників [9; 10].

У сучасних умовах відбувається якісна трансформація цього середовища, зумовлена переходом до data-driven моделі податкового адміністрування. Автоматизація обміну даними, використання аналітики великих даних та впровадження ризик-орієнтованих систем контролю змінюють саму логіку взаємодії між платником і державою [1; 2; 20]. У таких умовах інформаційна асиметрія суттєво зменшується, що обмежує можливості для агресивного податкового планування, але водночас підвищує вимоги до якості облікових процедур і прозорості управлінських рішень.

У цьому контексті податкова культура набуває нового змісту: вона перестає бути виключно соціальною категорією і трансформується в інституційний актив, що впливає на ефективність адміністрування. Високий рівень податкової культури сприяє зниженню транзакційних витрат, оскільки

зменшує потребу у контролі, спрощує комунікацію з адміністрацією та підвищує передбачуваність поведінки платників.

Особливого значення набуває концепція кооперативного дотримання, яка передбачає перехід від конфронтаційної моделі взаємодії до партнерської [1]. У цій моделі податкова культура виступає ключовою передумовою, оскільки саме вона забезпечує готовність суб'єкта до добровільного розкриття інформації та дотримання норм без примусу.

Таким чином, інституційне середовище в умовах цифрової трансформації не лише обмежує, а й формує нові можливості для підвищення ефективності управління, де податкова культура виступає інтегруючим елементом між формальними правилами та реальною поведінкою.

Праксеологічний підхід до оцінювання управління податковими зобов'язаннями передбачає відмову від одновимірних критеріїв ефективності на користь багатовимірної системи, що охоплює результативність, ефективність, економічність і доцільність управлінської дії [4; 8].

Результативність відображає ступінь досягнення поставлених цілей – своєчасність і повноту виконання податкових зобов'язань, відсутність санкцій та стабільність фінансових результатів. Ефективність характеризує співвідношення отриманих результатів і витрачених ресурсів, включаючи як податкові платежі, так і комплаєнс-витрати [8]. Економічність фокусується на мінімізації ресурсного забезпечення управлінських процесів, тоді як доцільність відображає відповідність обраних стратегій довгостроковим цілям підприємства та його репутаційній позиції [13].

Важливою особливістю цієї моделі є її взаємозалежність: підвищення одного параметра може супроводжуватись погіршенням іншого. Наприклад, агресивна мінімізація податкового навантаження може підвищити ефективність у короткостроковому періоді, але знизити доцільність через зростання репутаційних ризиків.

Таблиця 1 – Поведінково-праксеологічні характеристики прийняття податкових рішень з урахуванням податкової культури

Компонент рішення	Праксеологічна характеристика	Поведінковий фактор	Податкова культура	Інституційний вплив	Управлінські наслідки
Ідентифікація	Цілеспрямована дія	Обмежена раціональність	Рівень відповідальності	Складність норм	Ризик помилок
Розрахунок	Процедурна дія	Когнітивні викривлення	Дисципліна	Нормативність	Витрати
Планування	Стратегічна дія	Уникнення втрат	Етичні орієнтири	Правила	Оптимізація
Сплата	Регламентована дія	Соціальні норми	Рівень довіри	Контроль	Комплаєнс
Оскарження	Захисна дія	Сприйняття ризику	Правова культура	Судова система	Управління ризиками

Джерело: узагальнено на основі [5; 7; 16; 18]

У цьому контексті податкова культура виконує роль балансуєчого механізму, що забезпечує узгодженість між параметрами ефективності. Вона визначає допустимий рівень податкового планування, формує межі прийнятної ризику та сприяє переходу від короткострокової оптимізації до стратегічно орієнтованого управління (табл. 2).

Синтез праксеологічного, поведінкового та інституційного підходів дозволяє сформувавши цілісну модель управління податковими зобов'язаннями, яка враховує як внутрішню логіку прийняття рішень, так і зовнішні обмеження їх реалізації.

Запропонована парадигма включає чотири взаємопов'язані блоки:

Праксеологічний блок – визначає нормативні критерії ефективної дії та структуру управлінських рішень

Поведінковий блок – пояснює відхилення від раціональної моделі через когнітивні та соціальні чинники

Інституційний блок – формує рамки допустимої поведінки та структуру стимулів

Культурний блок (податкова культура) – забезпечує інтеграцію всіх елементів системи та визначає якість взаємодії між суб'єктами

Саме включення податкової культури як самостійного елемента є ключовою науковою новизною, оскільки вона виступає не лише характеристикою середовища, а й активним фактором підвищення ефективності управління.

Запропонована структура праксеологічної парадигми (табл. 3) підтверджує, що ефективне управління податковими зобов'язаннями є результатом взаємодії декількох рівнів аналізу. Інтеграція культурного блоку в загальну модель дозволяє подолати розрив між формальними інституційними вимогами та реальною поведінкою платників.

Саме податкова культура забезпечує системну цілісність моделі, трансформуючи окремі елементи у взаємопов'язаний механізм підвищення ефективності.

Висновки. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано доцільність переосмислення управління податковими зобов'язаннями як праксеологічного процесу, що поєднує нормативні, поведінкові та інституційні характеристики економічної дії. Доведено, що традиційні підходи, засновані на припущенні повної раціональності, є методологічно обмеженими та не відображають реальної логіки прийняття податкових рішень у сучасному економічному середовищі.

Сформовано цілісну праксеологічну парадигму ефективності управління податковими зобов'язаннями, яка інтегрує чотири взаємопов'язані виміри: праксеологічний, поведінковий, інституційний та культурний. Встановлено, що ефективність управлінських рішень визначається не лише співвідношенням витрат і результатів, а й рівнем довіри, якістю інституційного середовища та сформованістю податкової культури як ключового регулятора поведінки платників.

Обґрунтовано доцільність використання багатовимірної системи оцінювання ефективності, що включає результативність, ефективність, економічність і доцільність, а також доведено їх нелінійну взаємозалежність. Показано, що податкова культура виконує інтегруючу функцію, забезпечуючи узгодженість між нормативними вимогами, поведінковими реакціями та інституційними обмеженнями, що в кінцевому підсумку підвищує якість управління податковими зобов'язаннями.

Доведено, що в умовах data-driven трансформації податкового адміністрування змінюється сама природа управлінських рішень: зростає роль інформаційної прозорості, автоматизованих

Таблиця 2 – Інтегрована система параметрів ефективності управління податковими зобов'язаннями

Параметр	Зміст	Критерій оцінки	Роль податкової культури	Управлінський ефект
Результативність	Досягнення цілей	Своєчасність, повнота	Дисципліна	Стабільність
Ефективність	Результат/витрати	ETR, витрати	Раціональність	Оптимізація
Економічність	Мінімізація ресурсів	Комплаєнс-витрати	Усвідомленість	Зниження витрат
Доцільність	Стратегічна відповідність	ESG, репутація	Етичність	Стойкість

Джерело: узагальнено на основі [4; 8; 13]

Таблиця 3 – Структура праксеологічної парадигми управління податковими зобов'язаннями

Блок	Зміст	Основна функція	Взаємодія
Праксеологічний	Цілі та засоби	Нормативна оцінка	Формує критерії
Поведінковий	Когнітивні процеси	Пояснення рішень	Коригує раціональність
Інституційний	Правила та контроль	Обмеження	Формує середовище
Культурний	Податкова культура	Інтеграція	Забезпечує стійкість

Джерело: авторська розробка

процедур та аналітики даних, що підвищує вимоги до облікових процесів, внутрішнього контролю та стратегічної узгодженості податкового менеджменту. У цьому контексті податкова культура трансформується з пасивної характеристики середовища у активний фактор підвищення ефективності та зниження транзакційних витрат.

Таким чином, запропонована прагматична парадигма створює методологічну основу для переходу від фрагментарного аналізу податкових процесів до їх системного осмислення як інтегрованого управлінського явища, що функціонує на перетині економічної раціональності, поведінкових установок та інституційних обмежень.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на операціоналізацію запропонованої прагматичної парадигми через розроблення

кількісних індикаторів оцінювання ефективності управління податковими зобов'язаннями, зокрема з урахуванням поведінкових і культурних чинників. Перспективним напрямом є емпіричне дослідження впливу податкової культури на рівень комплаєнсу, а також моделювання її взаємозв'язку з інституційною довірою та ефективністю адміністрування.

Особливої уваги потребує аналіз трансформації податкового менеджменту в умовах цифровізації, включаючи використання алгоритмічних моделей прийняття рішень, великих даних та штучного інтелекту. Актуальним є також дослідження механізмів формування кооперативного дотримання та розроблення інструментів інтеграції податкової культури у системи внутрішнього контролю підприємств.

Список використаних джерел:

1. OECD. *Tax Administration 3.0: The Digital Transformation of Tax Administration*. Paris : OECD Publishing, 2020. 77 p. URL: https://www.oecd.org/en/publications/tax-administration-3-0-the-digital-transformation-of-tax-administration_6e4b4c01-en.html (дата звернення: 20.03.2026).
2. Baer K., Barra P., Benitez J. C. *Closing the Gap: How Tax Administration Performance Shapes Compliance*. IMF Working Paper WP/25/209. Washington, DC : International Monetary Fund, 2025. 44 p. URL: <https://www.imf.org/-/media/files/publications/wp/2025/english/wpica2025209.pdf> (дата звернення: 20.03.2026).
3. Mises L. von. *Human Action: A Treatise on Economics*. New Haven : Yale University Press, 1949. 889 p.
4. Kotarbinski T. *Praxiology: An Introduction to the Sciences of Efficient Action* / transl. O. Wojtasiewicz. Oxford : Pergamon Press ; Warsaw : Polish Scientific Publishers, 1965. 219 p.
5. Simon H. A. *Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organizations*. New York : Macmillan, 1947. 259 p.
6. Allingham M. G., Sandmo A. Income tax evasion: a theoretical analysis // *Journal of Public Economics*. 1972. Vol. 1, No. 3–4. P. 323–338. DOI: [https://doi.org/10.1016/0047-2727\(72\)90010-2](https://doi.org/10.1016/0047-2727(72)90010-2)
7. Kahneman D., Tversky A. Prospect theory: an analysis of decision under risk // *Econometrica*. 1979. Vol. 47, No. 2. P. 263–291. DOI: <https://doi.org/10.2307/1914185>
8. Slemrod J., Yitzhaki S. Tax avoidance, evasion, and administration // In: Auerbach A. J., Feldstein M. (eds.). *Handbook of Public Economics*. Vol. 3. Amsterdam : Elsevier, 2002. P. 1423–1470. DOI: [https://doi.org/10.1016/S1573-4420\(02\)80026-X](https://doi.org/10.1016/S1573-4420(02)80026-X)
9. North D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 152 p.
10. Williamson O. E. Transaction-cost economics: the governance of contractual relations // *Journal of Law and Economics*. 1979. Vol. 22, No. 2. P. 233–261. DOI: <https://doi.org/10.1086/466942>
11. OECD. *Tax Administration 2023: Comparative Information on OECD and Other Advanced and Emerging Economies*. Paris : OECD Publishing, 2023.
12. Andreoni J., Erard B., Feinstein J. Tax compliance // *Journal of Economic Literature*. 1998. Vol. 36, No. 2. P. 818–860. URL: <https://www.jstor.org/stable/2565195> (дата звернення: 20.03.2026).
13. Brühne A. I., Schanz D. Defining and managing corporate tax risk: perceptions of tax risk experts // *Contemporary Accounting Research*. 2022. Vol. 39, No. 4. P. 2861–2902. DOI: <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12783>
14. Dyreng S. D., Hanlon M., Maydew E. L., Thornock J. R. Changes in corporate effective tax rates over the past 25 years // *Journal of Financial Economics*. 2017. Vol. 124, No. 3. P. 441–463. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2017.04.001>
15. Reddy D. Factors informing tax compliance: a meta-analytical study // *South African Journal of Economic and Management Sciences*. 2024. Vol. 27, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.4102/sajems.v27i1.5738>
16. Ajzen I. The theory of planned behavior // *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 1991. Vol. 50, No. 2. P. 179–211. DOI: [10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
17. Kirchler E. *The Economic Psychology of Tax Behaviour*. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 243 p.
18. Kirchler E., Hoelzl E., Wahl I. Enforced versus voluntary tax compliance: the “slippery slope” framework // *Journal of Economic Psychology*. 2008. Vol. 29, No. 2. P. 210–225. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.joep.2007.05.004>
19. Muehlbacher S., Hartl B., Kirchler E. et al. Trust and power as determinants of tax compliance across 44 nations // *Journal of Economic Psychology*. 2019. Vol. 74. Article 102191. DOI: [10.1016/j.joep.2019.101289](https://doi.org/10.1016/j.joep.2019.101289)
20. European Commission. *Compliance Risk Management in the Digital Era: Guide for Tax Administrations*. Brussels : European Commission, 2023. 132 p. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/download/8672cbf6-9f42-4680-8a30-822891d1b985_en (дата звернення: 20.03.2026).

References:

1. OECD. (2020). *Tax administration 3.0: The digital transformation of tax administration*. OECD Publishing.
2. Baer, K., Barra, P., & Benitez, J. C. (2025). *Closing the gap: How tax administration performance shapes compliance* (IMF Working Paper WP/25/209). International Monetary Fund.
3. Mises, L. von. (1949). *Human action: A treatise on economics*. Yale University Press.
4. Kotarbinski, T. (1965). *Praxiology: An introduction to the sciences of efficient action*. Pergamon Press.
5. Simon, H. A. (1947). *Administrative behavior: A study of decision-making processes in administrative organizations*. Macmillan.
6. Allingham, M. G., & Sandmo, A. (1972). Income tax evasion: A theoretical analysis. *Journal of Public Economics*, no. 1(3–4), pp. 323–338. DOI: [https://doi.org/10.1016/0047-2727\(72\)90010-2](https://doi.org/10.1016/0047-2727(72)90010-2)
7. Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, no. 47(2), pp. 263–291. DOI: <https://doi.org/10.2307/1914185>
8. Slemrod, J., & Yitzhaki, S. (2002). Tax avoidance, evasion, and administration. In A. J. Auerbach & M. Feldstein (Eds.), *Handbook of public economics* (Vol. 3, pp. 1423–1470). Elsevier. DOI: [https://doi.org/10.1016/S1573-4420\(02\)80026-X](https://doi.org/10.1016/S1573-4420(02)80026-X)
9. North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press.
10. Williamson, O. E. (1979). Transaction-cost economics: The governance of contractual relations. *Journal of Law and Economics*, no. 22(2), pp. 233–261. DOI: <https://doi.org/10.1086/466942>
11. OECD. (2023). *Tax administration 2023: Comparative information on OECD and other advanced and emerging economies*. OECD Publishing.
12. Andreoni, J., Erard, B., & Feinstein, J. (1998). Tax compliance. *Journal of Economic Literature*, no. 36(2), pp. 818–860.
13. Brühne, A. I., & Schanz, D. (2022). Defining and managing corporate tax risk: Perceptions of tax risk experts. *Contemporary Accounting Research*, no. 39(4), pp. 2861–2902. DOI: <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12783>
14. Dyreng, S. D., Hanlon, M., Maydew, E. L., & Thornock, J. R. (2017). Changes in corporate effective tax rates over the past 25 years. *Journal of Financial Economics*, no. 124(3), pp. 441–463. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2017.04.001>
15. Reddy, D. (2024). Factors informing tax compliance: A meta-analytical study. *South African Journal of Economic and Management Sciences*, no. 27(1). DOI: <https://doi.org/10.4102/sajems.v27i1.5738>
16. Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, no. 50(2), pp. 179–211. DOI: [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
17. Kirchler, E. (2007). *The economic psychology of tax behaviour*. Cambridge University Press.
18. Kirchler, E., Hoelzl, E., & Wahl, I. (2008). Enforced versus voluntary tax compliance: The slippery slope framework. *Journal of Economic Psychology*, no. 29(2), pp. 210–225. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.joep.2007.05.004>
19. Muehlbacher, S., Hartl, B., Kirchler, E., et al. (2019). Trust and power as determinants of tax compliance across 44 nations. *Journal of Economic Psychology*, no. 74, 102191. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.joep.2019.101289>
20. European Commission. (2023). *Compliance risk management in the digital era: Guide for tax administrations*.

Дата надходження статті: 03.04.2026

Дата прийняття статті: 23.04.2026

Дата публікації статті: 08.05.2026